

Лекція: "Психологічні особливості діяльності особистості вчителя фізичної культури"

План:

1. Психологічна структура діяльності вчителя фізичної культури.
2. Психологічні особливості роботи викладача фізичної культури та мотиви діяльності.
3. Суб'єктивні та об'єктивні труднощі у викладацькій роботі.
4. Функції вчителя фізичного виховання та основні компоненти його педагогічної діяльності.
5. Стилi керування шкільним класом та психологічні основи педагогічного такту.
6. Психічні якості особистості вчителя фізичного виховання.

Ефективність фізичного виховання школярів в першу чергу залежить, від діяльності вчителя фізичної культури, рівня його професійної підготовки, педагогічної культури і майстерності, стилю спілкування та керування учнями.

Як і будь-яка діяльність, діяльність вчителя фізичного виховання має психологічну структуру, яка включає в себе суб'єкт і об'єкт, мету, мотиви, засоби, контроль і результат діяльності. Суб'єктом діяльності являється сам педагог, а об'єктом — школярі, що займаються фізичним вихованням. Мета діяльності вчителя фізичного виховання полягає в оздоровленні учнів, формуванні у них життєво-необхідних рухових вмінь і навичок, звички займатися фізичними вправами і позитивного відношення до ведення здорового способу життя. Мотивів діяльності вчителя фізичного виховання є багато і більш детально вони будуть розглянуті в наступному питанні. Головним засобом діяльності є фізичні вправи, що передбачені навчальною програмою з фізичного виховання для загальноосвітніх закладів. В ній же вказані контрольні нормативи, що складають школярі різних вікових груп. А результатом діяльності вчителя фізичного виховання є рівень фізичного розвитку учнів, їх відношення до занять фізичними вправами, їх готовність до трудової діяльності, рівень розвитку у них особистісних якостей.

Педагогічна діяльність вчителя фізичного виховання має багато спільного з діяльністю вчителів з інших предметів шкільної програми, але має і свої специфічні особливості.

До психологічних особливостей діяльності вчителя фізичного виховання відносяться:

1. Висока рухова активність - на уроках фізичного виховання по можливості вчитель сам повинен показувати, техніку виконання фізичних вправ: по-перше, наглядність є одним з

головних принципів навчання на уроках фізкультури, а по-друге, це значно піднімає авторитет вчителя серед учнів.

2. Інтелектуальна активність – планування та аналіз проведення

уроків фізичного виховання і фізкультурно-масових заходів.

3. Соціально-комунікативна активність - в процесі педагогічної діяльності вчитель фізичного виховання спілкується не лише із школярами, а і з їхніми батьками, багато з яких не розуміють значимість фізичного виховання своїх дітей, з колегами по роботі в школі з інших предметів і керівництвом школи, які часто занижують роль уроків фізкультури в школі, вважаючи її другорядним предметом.

4. Організаторська активність — ефективність діяльності вчителя фізичного виховання в значній мірі залежить від його організаторських здібностей: організація проведення навчального процесу, позакласної роботи, фізкультурно-масових заходів, спортивно-масових змагань, наглядної агітації.

5. Адміністративно-господарська активність — якість проведення як урочних, так і позаурочних занять з фізичного виховання залежить і від матеріально-технічного забезпечення. А ремонт і підготовка спортивної бази та інвентаря практично повністю лягають на плечі викладача фізичного виховання.

Мотиви діяльності вчителя фізичного виховання:

1. Подобається педагогічна діяльність;

2. Любов до дітей і прагнення займатись їх вихованням, оздоровленням, навчати їх руховим діям;

3. Матеріальне забезпечення — хоч і невелика, але відносно стабільна заробітна платня;

4. Чіткий графік роботи: робота за розкладом, у вихідні і святкові дні завжди вільний, відпустка влітку.

Педагогічна діяльність вчителя фізичного виховання пов'язана з цілим рядом як об'єктивних, так і суб'єктивних труднощів.

До об'єктивних труднощів відносяться:

- велика (у порівнянні з класною кімнатою) навчальна площа в спортивному залі або на спортивному майданчику;

- різноманітність та складність під час проведення занять

з гімнастики, легкої атлетики, плавання, спортивних та рухливих ігор;

- значна кількість інвентаря та обладнання, неправильне використання якого пов'язано з ризиком;
- висока рухова активність учнів, що таїть у собі значну вірогідність травматизму;
- проведення занять зі школярами різних вікових груп в один день;
- одночасність проведення занять з дітьми різної статі, що мають, різні фізичні можливості;
 - вимога високої моторної щільності уроку при великій кількості учнів;
- необхідність одночасно керувати роботою декількох груп учнів на різних снарядах;
- обмеженість часу впливу (45 хвилин) на учня при великому інтервалі (два рази на тиждень) проведення занять;
- значні затрати не лише психічної енергії, але й фізичних сил (при показі, страховці і т.п.);
- відсутність підручників і навчальних посібників для учнів;
- необхідність добре знати теорію і мати сформовані навички в різних видах спорту, деякі з яких знаходяться у відношеннях інтерференції, тобто протилежні по своїй руховій структурі, коли формування одних навичок перешкоджає формуванню інших.

Суб'єктивні труднощі, що зустрічаються в діяльності вчителя фізичного виховання, можна розділити на дві групи:

1. Труднощі, що пов'язані з індивідуальними особливостями особистості, які можуть перешкоджати виконанню діяльності. До них відносяться:

- неадекватний психічний стан вчителя;
- поганий загальний настрій;
- особливості темпераменту;
- властивості нервової системи;
- риси характеру;
- відсутність саморегуляції.

2. Труднощі, що пов'язані зі специфікою діяльності вчителя фізичного виховання. Вони полягають в наступному. Вчитель будь-якого шкільного предмету (математики, географії, історії, тощо) знає, вмє і може краще та більше, ніж його учні. Вчитель

фізичної культури знає і вміє також краще і більше ніж учні, але він не завжди може виконати фізичні вправи, які з легкістю виконують його учні, особливо в старших класах. Вік, стан здоров'я не завжди дозволяють вчителю повністю і найкращим чином показувати техніку опорного стрибка, стрибка в висоту, лазіння по канату і багато інших фізичних вправ.

Управління діяльністю і поведінкою учнів на уроках фізичного виховання виконує вчитель фізкультури. Він є тою людиною, в руках якого зосереджено офіційне керівництво школярами, як в класній, так і в позакласній роботі з фізичної підготовки. Діяльність вчителя фізичного виховання досить багатогранна. Аналіз цієї діяльності дозволяє виділити наступні функції вчителя фізичного виховання:

1. Інформаційна – вчитель виступає перед учнями як джерело необхідних знань з фізичного виховання і суміжними дисциплінами.

2. Навчаюча — вчитель впроваджує ціленаправлений педагогічний процес, під його керівництвом учні вдосконалюють свої рухові вміння та навички, фізичні якості, вивчають техніку виконання фізичних вправ з різних видів спорту.

3. Виховна — вчитель цілеспрямовано впливає, на розвиток особистості школяра, формує в нього ті чи інші погляди і переконання. Тому дуже важливо, щоб вчитель сам був позитивною особистістю, тим більше, що учні доволі часто прагнуть бути схожими на свого педагога.

4. Керівна — ця функція є центральною в роботі вчителя: як керівник фізичного виховання, вчитель несе повну відповідальність за все, що відбувається під час уроку фізкультури або в позакласному занятті (рівень проведення заняття, здоров'я учнів, розвиток психічних і фізичних якостей учнів і т.п.).

5. Адміністративна — вчитель виконує цілий ряд адміністративно-господарських обов'язків: організовує фізкультурно-спортивні заходи, слідкує за станом спортивної бази та інвентаря, шукає кошти для потреб фізичного виховання і т.д.

Основні компоненти педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання.

1. Конструктивний - це вміння вчителя фізичного виховання проектувати, прогнозувати, конкретно планувати фізичний розвиток своїх учнів, а також формувати їх особистості, і перш за все моральні і вольові якості. Важливою психологічною умовою ефективності конструктивної діяльності вчителя фізичного виховання являється

розвинута творча уява і аналітичне мислення, яке допомагає передбачити можливу реакцію учня на той або інший засіб впливу.

2. Комунікативний – це вміння легко вступати в контакт з учнями, педагогами, керівниками, батьками дітей і підтримувати з ними правильні взаємостосунки. Іншими словами комунікативний компонент передбачає налагоджування спілкування в умовах педагогічної діяльності. Педагогічне спілкування розглядається як різновидність творчої діяльності. Творчість в процесі спілкування проявляється в кількох напрямках: в умінні передбачати можливі вчинки і дії учнів, в організації безпосереднього впливу на них, в управлінні власною поведінкою в умовах тої чи іншої педагогічної ситуації.

3. Організаційний — передбачає вміння цілеспрямовано, за планом організувати навчально-виховний процес, раціонально розподілити свій час і сили, чітко підготувати і провести, будь-яке міроприємство, зарядити своєю енергією інших. Вчитель повинен вміти правильно організувати навчальну діяльність учнів на уроці, фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі учбового дня, позакласну роботу.

4. Гностичний – це пізнання і розуміння головних умов, явищ, що пов'язані з педагогічною діяльністю. В цей компонент входять: а) аналіз, пізнання власної педагогічної діяльності, своєї особистості, своїх позитивних сторін і недоліків; б) аналіз, пізнання особливостей фізичної підготовленості, особистості учнів, їх інтересів, схильностей, життєвих ідеалів, переконань, відношення до фізичної культури, сімейного стану, успішності у навчанні, відносин з товаришами; в) аналіз досвіду навчальної, виховної роботи з інших дисциплін, своїх колег – вчителів фізкультури.

Всі ці складники гностичного компоненту знаходяться у тісному взаємозв'язку і доповнюють один одного.

В процесі багаторічної педагогічної діяльності в кожного вчителя формується індивідуальний стиль керівництва класом і спілкування з учнями.

Стиль спілкування - сукупність засобів і прийомів, з допомогою яких вчитель керує класом (учнями).

Виділяють три стилі керування:

1. Авторитарний - базується на прийнятті вчителем особистих самостійних рішень, що базуються, на його досвіді, практично без врахування думки членів класу.

Такий вчитель не терпить заперечень, любить “залізну” дисципліну, його відношення з учнями побудовані на подавленні їхньої ініціативи і самостійності, справжнє взаєморозуміння між ними відсутнє. Авторитарний вчитель прагне до абсолютної влади.

2. Демократичний — передбачає, що в розробці планів і прийнятті рішень значну участь приймають учні класу, розподіляються повноваження і функції між вчителем фізичного виховання, фізоргом класу і учнями. Такий вчитель відноситься до школярів справедливо, з повагою і розумінням, має педагогічний такт.

3. Ліберальний - характеризується незначним втручанням вчителя в діяльність класу, який надає учням занадто велику свободу дій і поведінки, допускає довільний, вибір навантажень у навчальній діяльності. Такий вчитель не займає провідної позиції у взаємовідносинах з учнями.

В педагогічній діяльності рідко зустрічаються вчителі, діяльність яких характеризується одним чітко визначеним стилем управління класом. Як правило в роботі кожного вчителя можна побачити всі три стилі керівництва, але інтенсивність і частота використання у різних вчителів інша. Стійке сполучення стилів керування визначає індивідуальний стиль роботи вчителя.

Педагогічний такт – це прояв чуття міри, вибір найкращої форми та змісту педагогічного впливу в процесі роботи. Педагогічний такт не має готових рецептів. Це творчість педагога, яка, як і будь-яка інша творчість, являється вираженням устремління до пошуку найкращої форми та змісту своєї професійної діяльності.

Педагогічний такт базується на витримці і врівноваженості, дотриманні доцільності у взаємовідносинах з учнями. Його основу складають, з одного боку, уважність, яка проявляється в любові і чуйності до дитини, у вмінні зрозуміти його переживання і психічний стан, в прагненні йому допомогти, з іншого боку вимогливість і повага до особистості дитини.

Велику роль в психологічних основах педагогічного такту грає мова. Слово вчителя не повинно розходитись з ділом - лише тоді учні будуть вірити педагогу і самі будуть прагнути виконувати всі вимоги, що до них пред'являються. Прояв педагогічного такту завжди пов'язаний зі знанням вікових та індивідуальних

психологічних особливостей учнів. Ці знання вчитель отримує не з книг або з анкет і характеристик учнів, а в результаті розвинутого професійного спостереження.

Таким чином, стержнем психологічних основ педагогічного такту являються моральні риси особистості вчителя: повага до гідності особистості учня, доброзичливість, прагнення зрозуміти учня і допомогти йому у важкій ситуації і разом з тим постійна висока вимогливість до учня.

Професійно значимі психічні якості особистості вчителя фізичного виховання:

- концентрація уваги на аналізі дій учнів: виконанні фізичних вправ, поведінці на заняттях, відношенні до занять фізичним вихованням;
- емоційна стійкість: в будь-яких ситуаціях педагогічної діяльності не піддаватись емоціям;
- активність життєвої позиції, оптимізм;
- вміння переконувати, вислухати і зрозуміти;
- винахідливість та ініціативність;
- чесність та відвертість;
- терпіння та рішучість;
- вміння керувати психічним станом учня: підбадьорити, зрозуміти, заспокоїти, настроїти і т.п.;
- ентузіазм і фанатична вірність справі;
- комунікабельність - вміння бути гнучким та багатоплановим у спілкуванні з учнями, їх батьками, керівництвом, колегами по роботі;
- бути вимогливим і принциповим, але поважати особистість учня і вірити в нього;
- особистий приклад.